

ונקדשותי...

הכוון חינוכי-רוחני להוראת סוגיות צניעות
ובינו לבינה במסכת סנהדרין

עורך: יונה גודמן

שלשה צדיקים שהתגברו על יצרם יוסף, בעז ופלטי בן ליש

- סנהדרין יט ע"ב -

הרב אלי שינפלד

ר"מ בישיבת 'חורב' ירושלים, ומחבר הספר 'היצר, הלב והאדם'

אמר רבי יוחנן: תוקפו של יוסף - עגוזותגותו של בועז, תוקפו של בועז - עגוזותגותו של פלטי בן ליש. תוקפו של יוסף עגוזותגותו של בועז - דכתיב ויהי בחצי לילה ויחרד האיש וילפת. מאי וילפת? אמר רב שנעשה בשרו כראשי לפתות. תוקפו של בועז עגוזותגותו של פלטי בן ליש - כדאמרן. אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה, רבות בנות עשו חיל - זה יוסף ובעז, ואת עלית על כלנה - זה פלטי בן ליש.

א. פשט הגמרא

הגמרא בסוגייתנו משבחת שלושה אנשי מעלה ששלטו ביצרם: יוסף, בעז ופלטי בן ליש. יוסף, שהיה עבד בבית אדונו, היה נתון במאבק עם אשת פוטיפר שזממה להתייחד עמו. הוא השאיר את בגדו אצלה ונס משם. בעז גילה באמצע הלילה כי רות שוכבת למרגלותיו, ואף על פי שהתעורר יצרו, הוא נהג באיפוק רב. אחרון מכולם הוא פלטי בן ליש, שמיכל בתו של שאול ניתנה לו לאישה, ועל אף שגר עמה בבית אחד, נמנע מלהתייחד עמה מכיוון שחשש שהיא אשתו של דוד.

הגמרא לא מסתפקת בתיאור גדלותו של כל אחד מהשלושה, אלא גם מדרגת את מעלתם, וקובעת כי בראש, בפסגה הרוחנית, ממוקם פלטי בן ליש, אחריו בעז, ולבסוף - יוסף.

ב. שאלות לדיון

סוגיה זו מעלה מספר שאלות, ואנו נתמקד כאן בשתי שאלות מרכזיות:

1. מהו הבסיס לדירוג המעלה הרוחנית של יוסף, בעז ופלטי? מדוע זה ממוקם ראשון ולעומתו זה ממוקם אחרון?
2. לכאורה היינו מצפים שיוסף, המכונה 'יוסף הצדיק' יהיה המשובח מכולם, שהרי צדקותו מפורסמת וידועה. על כן מפתיע הוא שדווקא פלטי בן ליש, הדמות היותר אלמונית מבין השלושה, הוא זה שזכה בכתר המעלה. זו מסקנה מפתיעה, מה משמעותה?

ג. ביאור עומק הסוגיה

עיון מדוקדק בראשונים מגלה את בסיס ההשוואה בין שלוש הדמויות שבמדרש. וכך כותב רש"י על אתר:

תוקפו של יוסף ענוותנותו של בועז - אף על פי כן (שנתקשה בשרו של בועז) כבש יצרו, ואף על פי שפנויה היתה, ועמו במיטה. אבל יוסף - אשת איש היתה, ואינה עמו במיטה. תוקפו של בועז - ענוותנותו של פלטי, דאילו בועז חדא לילה, ופלטי שנים רבות.

מדברי רש"י ומעיון בראשונים נוספים עולים שלושה פרמטרים במעלת ההתגברות:

1. משך זמן ההתגברות (שנים רבות מול אירוע חד פעמי);
2. קרבת הניסיון (עמו במיטה או מרוחקת ממנו);
3. הוראת ההיתר (אשת איש, פנויה, או ספק אשת איש).

פלטי בן ליש זכה במעלה הגבוהה ביותר כי הניסיון שלו היה ממושך, זמינותו הייתה גבוהה ביותר, ולו היה מחליט לקיים קשרי אישות עם מיכל יכול היה להעלות נימוקים רבים וסיבות טובות כדי לנסות ולהצדיק את החלטתו (שהרי

היא הייתה ספק אשתו וניתנה לו מאת שאול).¹⁷ במקרה של בעז: רות הייתה אישה פנויה והייתה עמו במיטתו, אך היה זה מקרה חד-פעמי.¹⁸ יוסף לעומתו, אמנם הצליח להתגבר על יצרו, אך אשת פוטיפר הייתה אשת איש ולא הייתה עמו במיטה, מה שהקל על הניסיון. הנה לנו פשר הדירוג בין יוסף, בעז ופלטי בן ליש.

ד. החידוש

מכאן לשאלתנו השנייה: הכיצד דווקא פלטי בן ליש, האלמוני, הוא זה שזכה בבכורה? ייתכן כי זו בדיוק הנקודה שאותה הגמרא מחדשת לנו. כל מי שמתמודד עם קשיי היצר וצולח אותם נכונה הוא זה שמתבררת מעלתו הגבוהה. גם מי, ואולי במיוחד מי שאינו מואר ומפורסם, אותו אחד שבחדרי חדרים מתאמץ ומתגבר, נאבק ומתברר, הוא זה שזוכה בסתר לעתים, להארה מיוחדת. לכן פלטי בן ליש זכה לשבח זה. נמצאנו למדים שמעלת הצדיקות אינה רק נחלתם של יוסף ובעז המפורסמים, אלא גם של אחרים, אנונימיים.

ה. איפה זה פוגש אותנו?

אם ננתח בקצרה את המציאות בה שרויים תלמידינו, נראה כי שלושת הפרמטרים המדוברים נוכחים בחייהם באופן מיוחד:

1. הזמינות: מעולם לא היה דור בו הזמינות של יצר העריות ושלוחיו גבוהה כל כך. לחיצת מקש קטנה זורקת את הנער המתבגר לתהומות הנשייה, ושוטפת את עיניו ואת נפשו במראות בעייתיים.
2. משך הזמן: שנים לא מעטות יחלפו מאותו הזמן בו יצרו התעורר ועד הזמן בו יוכל להקים את ביתו בנחת ובשלווה, מתוך איזון נפשי ומתוך טהרה.
3. הוראת ההיתר: גם בנושא זה יש, לכאורה, בדורנו הוראות היתר רבות: 'אפשר לחשוב מה כבר עשיתי'; 'אני רק מסתכל'; 'כולם עושים את זה'; 'זה הכול בהסכמה, אנחנו לא פוגעים באף אחד' וכן על זה הדרך.

17. הערת עורך: להרחבה נוספת על פלטי והתמודדותו, ראו מאמרו של הרב אלישיב קנוהל בחוברת זו.

18. הערת עורך: להרחבה נוספת על בעז והתמודדותו, ראו במאמרו של הרב בניציון אלגזי בחוברת זו.

נמצאנו למדים מדברי הגמרא ועל פי ניתוח המציאות העכשווית כי תלמידינו הם צדיקים גדולים. ההתמודדויות שעומדות בפניהם מלמדות על מעלתן הגבוהה, וכמחנכים עלינו להעריך אותם וליטע בהם כוח של עוז וגבורה ובעיקר הרבה אמונה בגדולתם ובצדקותם! מי שמתמודד בדורנו בגבורה עם אתגרי היצר ממשיך למעשה את שרשרת הגיבורים: יוסף, בעז ופלטי בן ליש. מי ייתן שנזכה.

כך גם נוכל להבין את דבריו המרגשים של רבי צדוק הכהן מלובלין, שקובע בנחרצות כי בדורנו, דור עקבתא דמשיחא, ההתמודדות עם היצר גדולה מאוד, ודווקא מסיבה זו ניתן לקבוע כי דור זה הוא במעלה גבוהה יותר מאשר דורות עברו, והוא זה שמקרב את הגאולה:

*זזה שמוזבא בזוהר ובתיקונים כד תחמי קשתא באנפי נהירין תצפי
לרגלי משיח שהקשת הוא אות הברית נגד עונשי חטאת געורים
ובדורו של משיח יהיה זה באנפין נהירין בהארט פנים שהשם יתברך
מאיר עיניהם לדעת כי סר עוונם בזה ועמך כולם צדיקים וגו'
(ישעיה ס, כא) פירוש שומרי הברית כנודע*

(צדקת הצדיק צ"ה).

דווקא בדור של גאולה, שומרי הברית הם אלה אשר בעבודתם הקשה והמאומצת זוכים להארה מיוחדת, והם אלה אשר מביאים את משיח צדקנו שיבוא במהרה בימינו אכי"ר.

בשולי הדברים אבקש להאיר היבט חינוכי חשוב: פועל יוצא של הסוגיה שלעיל, ושל סוגיות רבות אחרות בנושאים אלה, הוא ההבנה כי עלינו המחנכים מוטלת משימה חשובה עד מאוד. עלינו להדגיש את יקרת ערכו ואורו של יצר העריות, ואת הברכה שצומחת משמירת הסוגיות ההלכתיות והרוחניות הקשורות ליצר זה. בו בזמן עלינו להדגיש שהמציאות כיום לא פשוטה, ולכן מי שמצליח בדורנו להתמודד עמה, ולו גם לזמן קצר, הרי מעלתו גדולה. בנושאים אלה ראוי להקפיד להימנע מדיבור טוטאלי, שיצבע את הדברים בצבעי שחור ולבן בלבד, אלא לחנך למורכבות ולשמחה בכל הישג, ואידך זיל גמור.